

MISTERIJA DŽAKA

Na prvi pogled mirni i za balkanske prilike dosadni opšti izbori u Srbiji koji su se održali 6. maja, dobili su dramatičnu završnicu pred drugi krug predsedničkih izbora koji se održava naredne nedelje optužbama kandidata za predsednika i lidera opozicije **Tomislava Nikolića**, da je vladajuća Demokratska stranka “**pokrala izbore**”. Sve je počelo kada se Nikolić četiri dana po završenom prvom krugu izbora pojavio na konferenciji za novinare sa džakom punim glasačkih listića, tvrdeći da su pronađeni u kontejneru što je po njemu ključni dokaz izborne krađe. Tako su izbori za predsednika Srbije dobili neočekivan tok u kome je glavna tema postalo pitanje da li su izbori pokradeni umesto toga šta kandidati nude biračima.

Optužba za izbornu krađu u Srbiji ima specifičnu težinu u odnosu na druge zemlje parlamentarne demokratije. Da su recimo u Francuskoj kandidati koji su poraženi poput Marine Lepen (Marine Le Pen) ili Nikole Sarkozija (Nicolas Sarkozy) optužili predsednika Fransoa Olanda (François Hollande) za “krađu glasova” to bi zvučalo groteskno i nadrealno, jer u takve optužbe niko ne bi verovao. U Srbiji se takve optužbe ozbiljno shvataju zbog prošlosti u kojoj je bilo krađe na izborima što je bio povod za demonstracije i proteste.

Prvi takav slučaj desio se u novembru 1996. godine kada je opoziciona koalicija “Zajedno” osvojila najveće gradove u Srbiji uključujući i glavni grad Beograd. Tadašnja vlast je osporila ove rezultate poništavajući izbore na mnogim biračkim mestima bez ikakvog osnovanog razloga. Opozicija je odbila da učestvuje na ponovljenim izborima i pozvala građane na demonstracije. Protestima su se priključili studenti, nevladine organizacije, javne ličnosti i ugledni građani. Vlast je mesecima odbijala da prizna prave rezultate pokušavajući da proteste slomi represijom. Posle 88 dana građanskih protesta tadašnji predsednik **Slobodan Milošević** je priznao pobeđu opozicije posebnim zakonom koji je usvojila Skupština Srbije (“lex specialis”). Ovoj odluci je prethodilo posredovanje bivšeg španskog premijera **Filipea Gonzalesa** (Felipe González) koga je tadašnja srpska vlast pozvala da bude posrednik u pregovorima sa opozicijom. Šta je Milošević želeo da postigne ovim pozivom za posredovanje ni danas nije jasno. Da li je tražio izlaz iz problema u kome se našao ili je verovao da će španski socijalista Gonzales biti naklonjen njegovoj Socijalističkoj partiji, a ne građanskoj opoziciji u kojoj su dominirale stranke desnice? U svakom slučaju, Filipe Gonzales je potvrdio da je opozicija bila u pravu i tako je razrešena prva velika kriza sa krađom glasova u Srbiji. Nova kriza se desila na izborima 2000. godine kada je predsednik Milošević sam sebi skratio mandat i raspisao predsedničke izbore računajući da će dobiti podršku građana, jer je zemlja tek izašla iz rata sa NATO oko Kosova. Milošević je doživeo debakl jer ga je do nogu potukao kandidat Demokratske opozicije Srbije (DOS) **Vojislav Koštunica** još u prvom krugu. Vlast je želeći da se po svaku cenu održi drugi krug pribegla izbornoj krađi, odnosno falsifikovanju zapisnika. DOS i njen kandidat Koštunica su odbili da učestvuju u drugom krugu izbora i zakazali su demonstracije na kojima je učestvovalo više od milion ljudi. Okupljeni građani su zauzeli državne institucije kao elektronske medije a vojska i policija su odbili pozive tadašnjeg predsednika Miloševića da intervenišu. Posledica je bila da je Miloševićeva stranka izgubila svu vlast u zemlji umesto samo predsedničkih izbora i tek 12 godina kasnije se posle reformi i personalnih promena oporavila od ovog poraza.

Od 2000. godine pa sve do danas u Srbiji su održani po četiri puta parlamentarni i predsednički izbori, kao i dva puta lokalni. Nikada nijedna stranka nije imala primedbi na njihovu regularnost. Upravo zato, naprednjačke (narodni naziv za SNS) optužbe o "krađi izbora" imaju posebnu težinu. One građane podsećaju na vreme koje su skoro zaboravili kao i na događaje zbog kojih se demonstriralo. Pored toga, naprednjaci veoma dobro znaju da su birači vladajuće Demokratske stranke (DS) veoma osetljivi na pominjanje izborne krađe jer je njihova stranka bila žrtva izbornih manipulacija u prošlosti.

Problem sa optužbama naprednjaka je u tome što ih nisu dokazali, odnosno nisu uverili javnost da su u pravu. Pokazivanje glasačkih listića pred kamerama deluje efektivno i izgleda kao dokaz ali osim toga naprednjaci nisu ponudili ništa drugo što bi potvrdilo njihove tvrdnje da je bilo izbornih manipulacija. Nema izjava svedoka, snimaka sa biračkog mesta na kojima se vide neregularne radnje ili ispravljenih i nepotpisanih zapisnika. To je najveći problem koji imaju, jer da bi se građani ubedili da je bilo izborne krađe nije dovoljno da o tome govori jedna ili više političkih stranaka jer su one direktno zainteresovane kao učesnici u izbornom procesu. Građani će verovati da je zaista bilo izbornih manipulacija ako o tome govore oni u koje imaju poverenja kao analitičari, intelektualci, poznate ličnosti, nevladine organizacije, ili studenti. U suprotnom, neće biti spremni da podrže proteste što se ovoj stranci upravo i dešava. Na protestima koje organizuju svakodnevno u većim gradovima Srbije učestvuju samo pristalice Nikolićeve stranke.

Pitanje je šta šta naprednjaci žele da postignu nametanjem teme o izbornoj krađi pred drugi izborni krug? Činjenica je da će na ovaj način motivisati svoje birače ali i druge birače desnice. Lakše im je da birače drugih stranaka ubede da izađu na drugi krug predsedničkih izbora, ukoliko svog kandidata Nikolića predstave kao žrtvu izborne manipulacije, nego ako budu ispunjavali uslove svake stranke pojedinačno za podršku. Kako to izgleda najbolje pokazuje primer lidera druge stranke desnice po snazi u parlamentu, Vojislava Koštunice koji je odmah posle izbora uputio pismo Nikoliću u kome je od njega tražio da prihvati politiku političke i vojne neutralnosti kao uslov za podršku u drugom izbornom krugu. Nikolić ovakav uslov ne može da prihvati ako želi da postane predsednik Srbije. Međutim posle priče o izbornoj krađi Koštunica je poslao pismo Republičkoj izbornoj komisiji, u kome je tražio novo prebrojavanje glasova. Time se posredno solidarisao sa Nikolićem i poslao poruku svojim biračima koga treba da održe u drugom izbornom krugu. Nikolić je dakle pričom o izbornoj krađi motivisao svoje birače, kao i većinu drugih birača desnice (kojih je na upravo završenim izborima bilo oko 16 odsto).

Problem sa Nikolićevom strategijom je u tome što ona mobilise sopstvene pristalice ali odbija umerene birače ili one birače koji se kolebaju. A bez glasova umerenih nije moguće postati predsednik. Te birače nije moguće pridobiti radikalnim potezima, pozivima na demonstracije i zaoštavanjem političke situacije. Oni žele da im predsednik garantuje stabilnost, mir i sigurnost. Kandidat za predsednika koji demonstrira na ulici takvu poruku ne može da im pošalje.

Pored toga, priča o izbornoj krađi je bila veoma neubedljiva, a ovim biračima morate da pružite mnogo više argumenata da bi vas podržali u ekstremnim situacijama nego svojim pristalicama.

Sve u svemu, čini se da je Nikolić izgubio ove birače što će mu onemogućiti da u drugom krugu predsedničkih izbora ugrozi Tadića. Paradoksalno, ali ponašajući se na ovaj način Nikolić je na neki način potvrdio tvrdnje demokrata iz kampanje u prvom izbornom krugu da je nepredvidiv, odnosno da je rizično da vodi zemlju a takvi političari nikada ne pobeđuju.

Šta je nateralo Nikolića da se odluči za ovu strategiju u drugom izbornom krugu verovatno nikada nećemo saznati. Ipak, to nije strategija za pobeđu. Kandidat koji je osvojio tek nešto manje glasova u prvom krugu od svog protivkandidata a čija stranka je najjača stranka u parlamentu imao je bolji izbor. Mogao je recimo, da traži od birača da potvrde njegovu izbornu pobeđu u prvom krugu, da insistira na promenama koje obećava biračima i da posredno šalje poruku biračima da je za demokratiju dobro da predsednik bude iz druge stranke, ukoliko vladu bude formirao Tadić. Takva strategija je Nikoliću mogla da donese one glasače koji ne pripadaju strankama i koji odlučuju na izborima i verovatno bolji rezultat nego što će ga ostvariti u nedelju.

Ovako, Nikolić se odlučio za radikalizaciju. A kada odlučite da vlast optužite da je ukrala glasove tada ste svoju stranku opredelili da se protiv takve vlasti bori vanparlamentarnim sredstvima. Logična posledica ovih optužbi od strane Nikolića je bila da ne učestvuje u drugom krugu izbora (kao što je srpska demokratska opozicija to učinila 1996 i 2000. godine), kao i da poslanici ove stranke ne učestvuju u radu skupštine. Dakle, ili imate dokaze o izbornoj krađi i čvrsti ste u uverenju da ćete vanparlamentarnom borbom stvar isterati do kraja ili nemate dokaza i tada učestvujete u izbornom procesu. Nikolić se odlučio za polurešenje – teško je optužio vlast ali je odlučio da učestvuje u izbornoj trci. A polurešenja u politici nikada ne donose rezultat. Odlukom da je posle teških optužbi odlučio da učestvuje u izbornoj trci Nikolić je pokazao da nema jasnu strategiju i da ne zna šta želi. Poslao je protivrečne i konfuzne poruke svojim biračima i zburnio ih a to će se odraziti na njegov izborni rezultat u drugom krugu

Stiče se utisak da se svime što radio od 6. maja Nikolić obraća svojoj stranci i svojim biračima, a ne građanima Srbije. Kao da se pomirio sa porazom na predsedničkim izborima i sada više razmišlja o tome kako da sačuva stranku i svoju poziciju u njoj. Nekome ko stvari posmatra sa strane zvuči čudno da lider stranke koja je osvojila najviše glasova (24,01 odsto) i 73 mandata od 250 koliko ih ima u Skupštini treba opravdanje za izborni rezultat. Međutim, posle novog dogovora demokrata (narodni naziv za DS) i socijalista (popularni naziv za SPS) postalo je jasno da naprednjaci neće moći da formiraju vladu. Ova stranka je od svog nastanka cepanjem od ultranacionalističke Srpske radikalne stranke (SRS) bila najpopularnija stranka u Srbiji, a mnoga istraživanja su joj davala ubedljivu prednost nad demokratama koja je često bila i dvocifrena. Tako su u stranci stvorena velika očekivanja. Ona nisu bila realna jer se takva razlika u kampanji uvek smanjuje pošto su i protivnici naprednjaka ubeđivali građane da treba da se glasaju za njih i zato što naprednjaci nisu uspeali da stvore pokret za promene već su na izbore izašli sami. Ta nerealna očekivanja kao i mnogo stranačkih funkcionera koji su u ovu stranku došli iz drugih stranaka očekujući da postanu državni funkcioneri, kreirali su atmosferu poraza!

Pričom o pokradenim izborima, Nikolić podiže demoralisanu stranku kako ne bi doživeo debakl u drugom izbornom krugu. Ne treba zaboraviti ni činjenicu da je SNS nastala izdvajanjem iz SRS ali da je ne čine isti profil ljudi kao što su birači i funkcioneri ultranacionalističke i skoro vojnički organizovane Srpske radikalne stranke. Kada je Nikolić gubio izbore za predsednika kao zamenik predsednika SRS u stranci niko nije smeo ništa da ga pita osim lidera, haškog optuženika Vojislava Šešelja. U SNS je situacija drugačija jer je mnogo funkcionera stranke nisu bili članovi SRS, nema vojničke discipline a samim tim počće da se postavljaju pitanja rukovodstvu zašto stranka nije na vlasti.

Vladajuće demokrate su bile iznenađene optužbama naprednjaka kao da ih nisu očekivale. Prvih nekoliko dana naprednjacima je odgovarao samo kandidat vladajuće koalicije **Boris Tadić** što je bilo pogrešno. To je bio i njihov cilj. Tek posle nekoliko dana, Tadić se vratio svojoj kampanji, a odgovore na optužbe počeli su da daju drugi funkcioneri vladajuće koalicije. Zanimljivo je da je policiji i tužilaštvu trebalo nekoliko dana od trenutka kada su optužbe izrečene da počnu istragu. Tužilaštvo je objavilo da je utvrđeno da vreće sa glasovima koje je pokazivao lider naprednjaka Nikolić potiču sa biračkih mesta i da ih pojedini predsednici biračkih odbora jednostavno nisu doneli u biračke komisije. Ostaje nejasno kako je moguće da Republička izborna komisija ne zna čitava četiri dana po održanim izborima da im nedostaje određen broj vreća sa glasovima!? Sve je to unelo dodatnu konfuziju.

Ako je Nikolić u krađi izbora pronašao krivca za neuspeh u prvom krugu da li je realno da se ovakav scenario ponovi posle drugog izbornog kruga? Verovatno da i zato je moguće očekivati probleme tokom održavanja drugog kruga predsedničkih izbora biti više nego što ih je bilo svih ovih godina na izborima u Srbiji. Čak i da niko ne želi da se problemi dese, tenzije su već dovoljno podignute. Dodatni razlog za to je činjenica da su sada u proširenim sastavima biračkih odbora ostali samo predstavnici dva predsednička kandidata, kao i da su predsednici biračkih odbora u Srbiji podeljeni između dva kandidata na ravne časti. U naelektrisanj atmosferi moguće je očekivati incidente na biračkim mestima, proglašavanje izborne pobede i pre brojanja glasova ili nezadovoljstvo rezultatima. Upravo zato država treba da uloži dodatne napore da osigura bezbednost biračkih mesta, kao i javnost izbornog procesa. Vladajuća DS je već uputila poziv OEBS-u da pošalje veći broj posmatrača što je dobar korak ali to nije dovoljan. Država mora da pronađe dodatne načine da uveri javnost u sigurnost izbornog procesa.

Sve što se dešavalo oko drugog kruga predsedničkih izbora nanelo je štetu imidžu zemlje u svetu. Tu cenu će Srbija verovatno dugo plaćati na razne načine počev od manjih investicija do daljeg narušavanja ne baš sjajnog imidža. Upravo zato predsednički kandidati koji učestvuju u drugom izbornom krugu treba da imaju odgovornost ne samo prema sebi i svojim biračima već i prema zemlji u kojoj se zaklinju i čiji predsednici žele da budu. Srbiju čekaju teške političke odluke i brojne reforme koje mora da sprovede bez obzira ko je na vlasti jer one su uslov da zemlja preživi. Mnoge od tih odluka moraće da donose i vlast i opozicija zajedno.

INTERNATIONAL COMMUNICATIONS PARTNERS

NEDELJNE ANALIZE I PROGNOZE

Ukoliko se Srbija posle izbora bude podelila na dva dela koja ne sarađuju i ne komuniciraju – zemlja neće imati šansu. A za to će običnom narodu biti kriva i vlast i opozicija. U tom slučaju će se otvoriti prostor za ekstremne političke opcije, leve i desne koje nisu nikada rešenje. Ko ne veruje, neka pogleda šta se dešava u Grčkoj.